

zaPAU

Nauka a kultura

Nauka i kultura są ze sobą ściśle powiązane. Świadomość tego faktu jednak nie wydaje się towarzyszyć nam zbyt często. Jeżeli próbować zastanowić się nad ich wzajemnymi relacjami, warto wziąć pod uwagę wszystkie, różnorakie znaczenia obydwu pojęć. Kultura – etymologicznie rzecz biorąc – oznaczała uprawę (dotąd w niektórych złożeniach słów nadal występuje w tym znaczeniu), a szerzej – hodowanie, kształtowanie. Z czasem pojęcie to zyskiwało nowe znaczenia, dotyczące tak zbiorowości, jak i jednostek, a ponadto stawało się też określeniem pozytywnie wartościującym. Nauka zaś – jak wiadomo – to zarówno uczenie się jak i uczenie kogoś; wiedza, ale i kształcenie.

W dyskusjach na temat nauki dyskutujący najczęściej odwołują się jednak do najważniejszego jej rozumienia, dotyczącego nauk ścisłych, poza obszarem dyskusji pozostawiając – jako rzecz oczywistą – tak zwane nauki o sztuce, milczeniem zaś pokrywając istnienie nauk humanistycznych i – bezsłownie – sytuując je w dziedzinie kultury.

Tymczasem warto zastanowić się nad tym, w jaki sposób oddziałuje nauka na kulturę, a kultura na naukę – i to również wziąć pod uwagę, snując wizję udoskonalania sposobu uprawiania nauki. W dotychczasowych rozważaniach, koncentrujących się na nauce rozumianej najwężej, punktem odniesienia najczęściej była „nauka zachodnia”: to stamtąd wypatrywano wzorców, to tamtejsi eksperci i recenzenci mieliby mieć patent na doskonałość – w przeciwieństwie do rodzimych, to tam szczególnie należy szukać pieniędzy grantowych.

Tymczasem mówimy o nauce uprawianej i mającej być uprawianą w Polsce i w kontekście naszej rodzimej kultury. Oczywiście, zarówno nauka, jak i kultura polska są częścią nauki i kultury światowej, pozostają z nią – i winny pozostawać – w jak najściślejszych związkach. Nie należy jednak zapominać ani o tym, że pierwszym

celem doskonalenia nauki w Polsce powinno być to, co wspólne pojęciu nauki i kultury: kształcenie, kształtowanie, doskonalenie, tak naszego otoczenia jak i nas samych oraz naszych następców. Sposoby zaś uprawiania, nauczania i upowszechniania nauki nie powinny być sprzeczne z naszą, rodzimą kulturą. Zarówno gdy chodzi o kulturę rozumianą szeroko jako polski dorobek kulturowy, jak i wąsko, jako kulturę słowa, stosunku do innych, kulturę osobistą wreszcie.

Jeden przykład: w polskiej kulturze i tradycji wychwalanie samego siebie i swoich zasług było – w przeciwieństwie do obyczajów w innych krajach – uważane za dowód, w najlepszym wypadku, braku klasy. Czy dzisiaj ktoś jeszcze pamięta wierszyk Jana Brzechwy *Samochwała*, na którym wychowywały się pokolenia młodzieży?

Inny przykład: w refleksji na temat możliwych sposobów udoskonalenia nauki w Polsce pojawia się kwestia jej finansowania, organizacji, oddziaływania na gospodarkę – a w znacznie mniejszym stopniu (przynajmniej do tej pory) kształcenia. Zupełnie natomiast nie zastanawiamy się nad tym, czy i jak „udoskonalona” nauka miałaby czerpać z kultury narodowej i wpływać na nią. Nie przychodzi nam chyba do głowy, że zarówno Mikołaj Kopernik, jak Maria Skłodowska-Curie (bo tak brzmi jej nazwisko zgodnie z naszą, nie zaś obcą tradycją), Jan Długosz, Andrzej Frycz Modrzewski, Paweł Edmund Strzelecki, Stefan Banach, Antoni Kępiński i tylu, tylu innych, należą tak do dziejów naszej nauki, jak i kultury. Bez nich ta druga byłaby o ileż uboższa, na różne sposoby... Nie myślimy więc o nauce tylko w kategoriach bezpośredniej korzyści, czy to osobistej, czy – nawet – gospodarczej i społecznej, ale myślimy o niej również w kategoriach współtworzenia kultury, z której czerpiemy i czerpać powinniśmy; którą, świadomie lub nie, współkształtujemy i kształtować powinniśmy. *Pro publico bono...*

MARIA KORYTOWSKA

Uniwersytet Jagielloński

PAUza Akademicka – www.pauza.krakow.pl – tygodnik Polskiej Akademii Umiejętności i środowiska naukowego.

Rada Redakcyjna: Magdalena Bajer, Andrzej Białas, Janusz Limon, Ewa Lipska, Stanisław Rodziński, Piotr Sztompka, Marta Wyka, Jerzy Wyrozumski, Jakub Zakrzewski, Franciszek Ziejka.

Redakcja: Andrzej Białas – redaktor naczelny; Andrzej Borowski, Andrzej Kobos, Marian Nowy – redaktorzy; Adam Korpak, Krzysztof Skórczewski – grafika; Ryszard Otręba – „Galeria PAUzy”; Anna Michalewicz – dyrektor administracyjny; Witold Brzoskowski, Monika Mentel – fotokład; Wydawnictwo PAU – konsultacje.

Adres do korespondencji: Polska Akademia Umiejętności, 31–016 Kraków, ul. Sławkowska 17; e-mail: pauza@pau.krakow.pl

Oczekujemy na artykuły do 6 000 znaków (ze spacjami) i ilustracje w formacie JPEG o rozdzielczości 300 dpi.